

ERMENİCE KAYNAKLARA GÖRE MOĞOLLARIN KİLİKYA ERMENİLERİ İLE STRATEJİK İTTİFAKI

Muammer GÜL*

Özet

Bu bildiriye Moğolların 13. yüzyılın başlarında Kafkasya'yı istilası ile ilk kez karşılaştıkları Ermeniler ile olan ilişkileri üzerinde durulacaktır. Kafkasya'dan sonra Çukurova'da kurulmuş olan Kilikya Ermeni Krallığı ile kurulan ilişkilerin stratejik bir ittifaka dönüşmesi ve bu ittifakın İran Moğolları (İlhanlılar)-Memlük ilişkileri bağlamında bölgesel ilişkileri nasıl etkilediği tartışılacaktır.

Kilikya Ermenilerinin İslam dünyasını istila eden putperest Moğolları “ilahi” bir kurtarıcı olarak görmesi Müslüman bir coğrafyada nasıl karşılık bulmuştur? Kilikya Ermenilerinin adeta mukadderatlarını bağladıkları Moğolların genel politikaları ve Kilikya Ermenileri ile olan ittifakları nereye kadar sürdürülebilirdi? Bu soruların cevapları İlhanlı-Memlük rekabetinin safahatı içerisinde; Kilikya Ermenilerinin sonunu getirecek olan Memlük gücünün askeri olarak yenilmezliği, İlhanlıların zorunlu olarak Müslüman olmalarının getirdiği açmazlar olarak kaydedilecektir.

Hıristiyan Batı'yı yeni bir sefere ikna edecek gücü olmayan Kilikya Ermeni Krallığı, Yakın Doğu'da haçlı varlığının sona ermesi ve İlhanlıların Müslüman olmaları sürecinde yalnızlaşarak tarihteki yerini almıştır.

Anahtar Kelimeler: *Moğollar, Ermeniler, ittifak, Ermeni kaynakları.*

* Prof. Dr., Adıyaman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, glmuammer@yahoo.com

eğer değillerse bile onları Yuhanna haline koymak bir görevdi⁵¹. İslam coğrafyasında yaşayan Doğu Hıristiyanları ve özelde Ermeniler, Hıristiyan Batının (Haçlı-Latin) tahriklerine fazla kapılmadılarsa da Moğolların himaye ve politikalarına bilhassa Kilikya Ermenileri çok fazla bağlandılar. Oysa jeopolitik ve jeokültürelkonjonktür hiç de Ermenilerin lehine görünmüyordu. Belki de bu bir zorunluluktu, ancak bunu mutlu bir rüya olarak gören Kilikya Ermenileri ya hiç uyanmadılar ya da uyandıklarında hayli geç kalmışlardı.

KAYNAKÇALAR

- ABU'L FARAC, Gregoryus, (Bar Hebraeus), *Abu'lFarac Tarihi*, II, Çev. Ö.R. Doğrul, TTK Ankara 1987.
- ABU'L FARAC, Gregoryus, *TarihuMuhtasarı'd Düvel*, Dar el-Lübnan, Beyrut H. 1403-M. 1983.
- AKNERLİ GRİGOR, *Moğol Tarihi*, çev. H. D. Andreasyan, İstanbul 1954.
- AKSARAYİ, Kerimüddin Mahmud, *Müsameretü 'Ahbar*, çev. Mürsel Öztürk, TTK Ankara 2000..
- AYAZ, Fatih Yahya, *İlhanlı-Memluk İlişkilerinde Bir Dönüm Noktası: Şakhab Savaşı(702/1303)*, Sakarya Üniv. İlahiyat Fak Dergisi, 15/2007.
- CAHEN, Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler* Çev. Yıldız Moran, E Yayınları, İstanbul 1994.
- CUVEYNİ, Alaaddin Ata Melik, *Tarih-i Cihangüşa*, çev. Mürsel Öztürk, TCKBY, Ankara 1998.
- de la BROQUIÈRE, Bertrandon, *Seyahatnâme*, çev. İlhan Arda, Bertrandon de la Broquière'in Denizaşırı Seyahatı, İstanbul 2000.
- ERSAN, Mehmet, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, TTK, Ankara 2007.
- GALTSYAN, A.G., *Ermeni Kaynaklarına Göre Moğollar*, çev. İlyas Kamalov, Yeditepe Yay., İstanbul 2005.
- GENCELİ KİRAGOS, *Moğol İstilas Tarihi (1220-1265)*, Türkçe tercüme: H. D. Andreasyan, TTK Ktp. Daktilolu Tercüme Yazmalar. S: 27.
- GROUSSET, René, *Bozkır İmparatorluğu*, Ötüken Yay., İstanbul 1980.
- GÜL, Muammer, "İlhanlı-Ermeni İlişkileri", *Tarihte Türkler ve Ermeniler*, C. 3, TTK, Ankara 2014.
- GÜL, Muammer, "İlhanlı-Ermeni İlişkileri", *Tarihte Türkler ve Ermeniler*, C. 3, TTK, Ankara 2014.
- GÜL, Muammer, "İlhanlı-Memluk Rekabetinden Osmanlı-Memluk Rekabetine: Hicaz Su Yolları Meselesinin Tarihi Arka Planı", *Belleten*, C. LXX, S. 259, Aralık 2006.
- GÜL, Muammer, *Ortaçağlarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu*, Bilge Kültür Sanat Yayınları İstanbul 2010.
- HOWORT, H., *History of the Mongols from the 9 to the 19 th Century*, III, London, 1888.
- İBN BİBİ, *el-Evamirü 'lAla'iyeyfi 'lUmuru 'lAla'iyye*, II, Haz. Mürsel Öztürk, TCKBY, Ankara 1996.
- İBN ŞEDDAD, *Baypars Tarihi*, Terc. Şerefüddin Yaltkaya, TTK, Ankara 2000.
- İBNÜ'L ADİM, *Buğyetü't-Taleb fi Tarihi Haleb*, I, Neşr: S. Zekar, Darü'İfikir, Beyrut, Tarihsiz

⁵¹ Spuler, *İran Moğolları*, s. 249.

- İBNÜ'L-ESİR, Ebu'l Hasan İzzeddin Ali b. Ebi'l Kerem Muhammed el-Cezerî, *El-Kamil fi't-Tarih*, 12, çev. A. Ağırakça-A. Özaydın, Bahar Yayınları, İstanbul 1985.
- KANAT, Cüneyt, "Memlükler ve Çukurova", *Efsaneden Tarihe Tarihten Bugüne Adana*, Haz. E. Artun-M. Sabri Koz, İstanbul 2000.
- KİTAPÇI, Zekeriya, *Türk Moğol Boyları Arasında İslamiyet*, Yedikubbe Yay., Konya 2005.
- KOPRAMAN, K. Yaşar, "Mısır Memlükleri", *DGBİT*, IV, İstanbul 1990.
- MUFADDAL b. EBİ'L FEDAİL, *en-Nehcu's-Sedidveed-Durr el-FeridfimaBa'ad Tarih İbnAmid*, Tahkik: E. Blochet, *HistoireDesSultansMamlouks*, Belçika 1983, I.
- MÜVERRİH VARDAN, *Türk Fütuhât Tarihi* (889-1269), çev. H.D. Andreasyan, İ.Ü. Tarih Semineri Dergisi, 1937.
- OKTAY, Hasan, "Ermeni-Moğol İlişkileri ve Moğollar ile İlgili Ermeni Kaynakları Hakkında Bir Değerlendirme", *TDA Dergisi*, Mayıs-Haziran 2002.
- OKTAY, Hasan, *Ermeni Kaynaklarında Türkler ve Moğollar*, Selenga Yay, İstanbul 2007.
- REŞİD al-DİN Fazlullah bin İmadü'd-devle Ebu'l-Hayr, *Kitab-ı Tarih Mübarek-i Gazani Destan-ı Gazan Han*, Tashih: KarlJahn, İngiltere 1358/1940; *Camiü't-Tevarih Tarih-i Gazan Han*, C. 1, Arapça Tercüme: FuadAbdulmuti es-Seyyad, Kahire 1420/2000.
- SPULER, Bertold, *İran Moğolları Siyaset İdare ve Kültür İlhanlılar Devri 1220-1235*, Çev. Cemal Köprülü, TTK, Ankara 1957, s. 37.
- TURAN, Osman, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, Turan Neşriyat, İstanbul 1973.
- TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998.